

סוכה - בין שמיים לארץ

על סוגית מיקום הסוכה במקרא ובגמרא

א. הקדמה - על דרכי הלימוד

זה מאות שנים שעם ישראל לומד גמרא. היצירה הספרותית הגדולה ביותר של העם היהודי, התלמוד הבבלי, תפסה לה מקום בתור מקור הלימוד הנלמד ביותר בעולם הדתי. עושרו, מורכבותו, שפתו המיוחדת והסיפורים המפוזרים בו, ריתקו את לומדי התורה וחשפו אותם לעולמם המופלא של חז"ל.

מאז שיבת עם ישראל לארצו ובעיקר בשנים האחרונות, אנו רואים התפתחות מבורכת כמעט בכל תחומי התורה: לימוד התנ"ך התפתח מאוד, והפך מלימוד של פרשנות מקומית על הפסוק או הפרק, לפרשנות על חומשים וספרים שלמים, עם עקרונות חינוכיים ורוחניים משמעותיים שלא הודגשו בעבר. כך למשל בפירושו של רש"ר הירש על התורה, רד"צ הופמן, שהחלו בכך, וכן בפרשני תנ"ך בני זמננו.

ובתחומים נוספים: לימוד המדרש והאגדה מתפתח מאוד ותופס לו מקום משמעותי במערכת לימוד התורה. לימוד האמונה אף הוא הופך לעניין עיסוק מרכזי יותר ויותר, ספרים מבית מדרשם של הרב קוק, הרב סולוביצ'יק, ועוד. לימוד החסידות 'מפיץ מעיינותיו חוצה', וקונה לו מקום חשוב בלימוד התורה בזמננו, ועוד.

נראה, שלימוד הגמרא הוא הלימוד היחיד שלא התפתח דיו בשנים האחרונות. יעידו על כך לומדי הישיבות התיכוניות והתיכונים הדתיים שלימוד הגמרא פחות ופחות 'מדבר' אליהם, בלשון המעטה. יעידו על כך בנוסף, לעניות דעתי, לומדי הישיבות הגבוהות, שלא תמיד מצליחים להתמיד בלימודי העיון - ולא רק מתוך בטלנות וחוסר מוטיבציה - לעומת תחומי הלימוד האחרים המושכים לעצמם עוד ועוד לומדים.

לעניות דעתי, נראה שגם בתחום של לימוד הגמרא זקוק דורנו לסוג לימוד אחר משיטת הלמדנות הנהוגה כיום בישיבות. לא ניתן כבר להפריד בין לימוד הגמרא ללימודי התנ"ך והאמונה; לאמור, איננו יכולים לצמצם את לימוד הגמרא לתחומם של גדרים הלכתיים בלבד, אלא להרחיב אותו אף למקומות של לימוד אמוני על הסוגיות הנלמדות. לעניות דעתי, לא ייתכן שבזמן שלומדים סוגיה במסכת ברכות או שבת לא יראו בה גם לימוד רוחני על הנושא. אמנם, לא בכל סוגיה הדברים ברורים, אבל ניתן למצוא אותם. אינני מדבר כאן על דרשנות, אלא על דברים שיוצאים מהכתוב עצמו. יש צורך להעמיק בפסוקים הנזכרים בסוגיה ולראות את משמעותם בתוך ההקשר הרחב; יש עניין להעמיק בסברות ולנסות לפענח את משמעותם, ולראות כיצד הן משתלשלות, בחלק מהסוגיות, עד להלכה; לנסות לחשוב על משמעות מיקום הסוגיה במקום בו היא ממוקמת. אינני אומר, חס וחלילה, להזניח את לימוד ההלכה או את הראשונים, אלא להקדיש יותר זמן ומחשבה על רובד הגמרא עצמו.

נראה לי, שבצורת לימוד כזו, המנסה להקשיב לכותב הסוגיה, לסברות התנאים והאמוראים ולמסכת כולה, יש משום בשורה בעולם הלימוד שלנו, שיכולה אולי להשיב את לימוד הגמרא אל מקומו המרכזי והראוי.

ב. מהי הסוכה?

לאחר שיעבוד של שנים רבות הוציא הקב"ה את עם ישראל ממצרים. יציאת מצרים היתה האירוע שהפך את בני ישראל מאוסף עבדים לעם, על ידי ניסים גלויים של הקב"ה בכבודו ובעצמו, הוא ולא אחר. לאחר יציאת מצרים בפסח וקריעת ים סוף, עם ישראל הולך במדבר כהכנה לכניסה לארץ. בניגוד להנהגת ה' שהייתה במדבר, בה הקב"ה דאג לכל מחסורי עם ישראל וסיפק צרכיו במדבר 40 שנה, בא"י עם ישראל היה צריך לדאוג לעצמו: הוא היה צריך לכבוש את ארצו, להתנחל בה, לספק לעצמו מזון ולגבש לעצמו הנהגה. הישיבה בסוכה מצויה בדיוק בתפר זה שבין יציאת מצרים לכניסה לארץ: "אך באספכם... למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת... בהוציא אותם מארץ מצרים" (ויקרא כג, מג). הישיבה בסוכה יש בה, מצד אחד, נחיתה לקרקע המציאות לאחר הנסים העל טבעיים שקרו במצרים ובים סוף, ומצד שני יש בה הכנה של עם ישראל לקראת ארץ ישראל, ארץ שבה הם יצטרכו לדאוג להתפתחותם הלאומית והפרטית בעצמם.

הסוכה, אם כן, מהווה גורם מקשר בין שני סוגי ההנהגה הללו, הנהגה של אתערותא דלעילא והנהגה של אתערותא דלתתא.

ג. מיקום הסוכה בלוח השנה

ישנם בתורה מספר פרשיות העוסקות במועדי השנה, כשהארוכה שבהן מצויה בפרשת אמור, שם מוזכרים כל החגים על פי הסדר, כשהראשון שבהם הוא חג הפסח והאחרון חג הסוכות. אלא שמעיון בפרשה ניתן לראות שבשונה מכל החגים האחרים, חג הסוכות מוזכר פעמיים (ויקרא כ"ג, לג-מג):

וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר בהמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה': ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו: שבעת ימים תקריבו אשה לה' ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' עצרת הוא כל מלאכת עבודה לא תעשו: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו: מלבד שבתת ה' ומלבד מתנותיכם ומלבד כל נדבותיכם אשר תתנו לה': אף בהמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: וחתתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם לדתיכם בחדש השביעי תחגו אתו: בספת תשבו שבעת ימים כל האזרח ב'ישראל ישבו בספת: למען ידעו דתיכם פי בספות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם.

מעיון בפסוקים נראה שיש כאן חלק מיותר: מדוע צריך להזכיר את חג הסוכות גם בפסוקים לד-לו, ובנוסף בפסוקים לט-מג?

בכדי לענות על תמיהה זו נעיין בפסוקים עצמם: בהזכרה הראשונה של חג הסוכות אנו רואים את האיסורים שיש בחג הסוכות ("כל מלאכת עבודה לא תעשו") ואת הקורבנות שאנו מקריבים בחג. לעומת זאת, בהזכרה השנייה של חג הסוכות אנו רואים את הפן החקלאי של החג (חג האסיף), וכן את המצוות האחרות של החג, אלה שמייחדות אותו על פני שאר החגים - ארבע מינים וישיבה בסוכה, ואת

מהותה של הישיבה בסוכה - "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני" בהוציאי אותם מארץ מצרים..."

מעיון בחגים האחרים שמוזכרים כאן, ניתן לראות שישנן שני סוגי אזכרות של החג - אזכור של הפן האיסורי והמקדשי (הקרבת הקורבנות) של החג, והסוג השני הוא המצוות הקשורות בחג. בחג המצות המצווה היא אכילת מצות. בחג השבועות, חג הקציר, מצוות שתי הלחם¹. ביום הזכרון, ראש השנה, מצוות התרועה. ביום הכיפורים מצוות עינוי הנפש. רק בחג הסוכות שני האזכורים הללו הופרדו לשני אזכרות שונות. מהי הסיבה להפרדה זו?

נראה שהסיבה להפרדה הזו היא שייכותו של חג הסוכות לשני מערכות חגים שונות: המערכת הראשונה שלושת הרגלים, והשניה חגי החודש השביעי.

המערכת הראשונה היא מערכת שלשת הרגלים, הטומנים בחובם שתי מהויות:

1. **שלושת הרגלים הם חגים חקלאיים:** כל עם ישראל עולה לרגל ומחוייב להביא עמו מהברכה שנתן לו הקב"ה בפירותיו. במעשה זה ובמעשים נוספים מטמיע בליבו החקלאי, איש המעשה, את ההכרה שכל רכושו הגיע אליו מה', ושיכולו לא הגיע אליו בזכות עצמו. הן זו היתה הסכנה עליה התריע הקב"ה למשה לפני הכניסה לארץ - מצב בו כל אחד עובד בשדהו ושוכח מאין כל עושרו הגיע. כשאדם עולה לרגל ומצווה להביא איתו את יכולו, "ולא יראו פני ריקם", הסכנה נעלמת. בנוסף, בשלושת הרגלים החקלאי מתפלל על המשך השנה לגשמים שיפקדו את שדהו ולמזיקים השונים שלא יגיעו. שלא כארץ מצרים, האדם תלוי בחסדי שמים בצמיחת יכולו ובהצלחתו. כתוצאה מכך האדם מטמיע בלבו את ההכרה שהצלחתו אינה תלויה רק בו אלא בחסדי שמים.

2. **שלושת החגים הם שלבים בגאולת ישראל:** החג הראשון, חג הפסח וחג המצות, הם החגים בהם אנו חוגגים את לידתנו כעם, את יציאתנו מעבדות לחירות והפיכתנו מאוסף של עבדים לעם בדרך לארצו. גאולה זו מתבטאת בקורבן הפסח ובמצה. החג השני, חג השבועות הוא (על פי חז"ל) חג קבלת התורה, החג בו נפגש ילוד אשה עם בורא עולם ומקבל תורה מן השמים, החג בו קיבלנו ייעוד אלוקי ובו פסקה זוהמתנו והיינו ל"אור לגויים". על פי זה, החג השלישי, חג הסוכות, הוא גם שלב בגאולת עם ישראל. הישיבה בסוכה, כפי שנטען לעיל, היא ההכנה לכניסה לארץ ישראל. לאחר הגאולה הארצית ממצרים, ולאחר ההתגלות האלוקית העצומה בהר סיני, עם ישראל יושב בסוכה ועל ידי כך מטמיע את הגאולה הארצית והגאולה השמימית לקראת הכניסה לארץ.

המערכת השנייה של החגים היא חגי החודש השביעי:

יום הזכרון, יום שבו כל באי עולם עוברים לפני הקב"ה כבני מרון במשפט, יום שבו ייגזר הדין של האדם על פי מעשיו מהשנה שחלפה. ביום זה אין הבדל בין עם ישראל לבין כל העולם כולו. הדין הוא דין פשוט ורגיל, כמו בעולם שלנו.

1. לחג השבועות לכאורה אין מצוות מעשיות כמו שאר החגים, אולם נראה שזהו בדיוק ייחודו: לעם ישראל נתנה האפשרות להכניס לחג משמעות משלו בלי מצוות מעשיות זו הסיבה שהתורה קוראת לו בספר דברים "שבועותיכם" - החג בו אתם מכניסים מעצמכם משמעות מיוחדת, ואכמ"ל.

הערת המערכת: זו הסיבה שחג השבועות נקרא עצרת - בדומה לשמיני עצרת, ששניהם חסרי תוכן מיוחד, ובשניהם הכניסה כנסת ישראל תוכן שקשור לתורה.

לאחר ראש השנה אנו מגיעים ליום הכיפורים, וכאן מהות החג שונה לחלוטין: ראשית, יום הכיפורים הוא יום שנועד לעם ישראל בלבד, בניגוד לראש השנה. שנית, יום הכיפורים הוא יום ההיטהרות של עם ישראל והחנינה שלו מהדין שנעשה לו רק לפני עשרה ימים. ביום הכיפורים המצווה היא הינזרות מכל הדברים שמאפיינים חיים בעולם הזה: אכילה ושתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה. כשהאדם פורש מכל הדברים הללו הוא כביכול עולה לדרגת מלאך, וכבר לא מדובר באותו אדם שחטא, אלא באדם אחר, ולכן הדין שנגזר עליו ביום הדין לא מתקיים בו.

בזמן שבית המקדש היה קיים אף זכינו למעמד של פעם בשנה בו האיש המקודש ביותר, הכהן הגדול, נכנס לקודש הקודשים ל"מפגש" עם השכינה. מעמד מרומם זה היווה את שיאו ומרכזו של היום, כשהנציג הבכיר של עם ישראל נכנס לקודש הקודשים ומכפר על עוונותיו, עוונות אחיו הכהנים ועוונות עם ישראל.

מהותו של יום הכיפורים, אם כן, היא התעלות חד פעמית של עם ישראל לדרגה של מלאכים. בדומה לחג השבועות, גם כאן זוכה נציג עם ישראל להפגש, כביכול, עם השכינה ולהוריד לעולם מציאות חדשה. על פי חז"ל, יום הכיפורים הוא גם היום שבו משה הוריד את הלוחות השניים לאחר חטא העגל. גם כאן אפשר לראות את עליית האדם לשמיים והורדת מציאות חדשה, מתקנת יותר.

לאחר שחוונו את חווית המשפט על הארץ, וחווית עלייתו של האדם לשמיים, אנו מגיעים לחג הסוכות, שבדומה לתפקידו ומהותו בשלושת הרגלים, גם כאן הוא מהווה מפגש בין הקב"ה לעם ישראל, אולם מקום המפגש אינו על הארץ כמו בראש השנה, ואף איננו בשמיים כביום הכיפורים - אלא בדיוק בין שני הרשויות הללו. התוויה של המפגש בין השמיים לארץ, שבהמשך נראה שהיא נלמדת מסוגיה במסכת סוכה, היא חווית של הכלת שני החגים הקודמים: חווית אימת המשפט על מעשי האדם, וחוויה העצומה הבאה לאחר עשרה ימים בלבד של היטהרות וחנינה. הכלה זו טומנת בחובה סכנה גדולה, סכנה של התמוטטות. ראינו פעמים רבות, גם בהיסטוריה של עם ישראל וגם בחייו הפרטיים של האדם, מצב בו אדם מתעלה לגבהים אדירים, ומיד אחר כך מתרסק לבור תחתיות, נמוך הרבה יותר מהמצב שבו היה קודם העלייה. עם ישראל חווה חווית התעלות אדירה וראה מראות אלוקים, ורק לאחר ארבעים יום עשה לעצמו עגל זהב וחטא בחטא ע"ז. אליהו מכנס את כל עם ישראל להר הכרמל ומוכיח שם, באותות ובמופתים אלוקיים, שהבעל איננו אל ורק ה' הוא האלוקים וכל עם ישראל עונה אחריו, ומיד אחר כך הוא בורח וכל המעמד העצום ההוא יורד לטמיון. למצב הזה של נפילה גדולה יש הוכחות נוספות מההיסטוריה, וגם מחייו הפרטיים של האדם. גם ההתעלות של יום כיפור יכולה להוביל להתרסקות כזו. התורה, שהייתה ערה למצב כזה, נתנה לנו חג נוסף, לאחר חמישה ימים בלבד, חג בו אנו נפגשים עם הקב"ה בסוכה ושמים עמו במשך שבועה ימים. כך אנו מתעלים את ההתעלות הגדולה של יום הכיפורים למועד (מלשון התוועדות) עם הקב"ה בסוכה.

אך לא רק עניין של הצלה מנפילה יש כאן, אלא גם המשך ישיר לראש השנה ויום כיפור: לאחר חווית המשפט וחווית ההיטהרות, אנו נפגשים עם הקב"ה ושמים עמו ועם כל אומות העולם על החסד אשר עשה עמנו. חווית השמחה מודגשת מאוד בחג זה ("ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים", שמחת בית השואבה, פרק חמישי במסכת סוכה עוסק רבות בחווית השמחה, הרמב"ם בסוף הלכות לולב עוסק בסוגיית השמחה, ועוד), והיא אכן מאוד מתאימה לזמן שבו אנו נפגשים עם הקב"ה לאחר חגיגתנו.

ד. מיקום הסוכה על פי הגמרא

ראינו, אם כן, שחג הסוכות מהווה מעין סיכום לשלושת הרגלים, וכן לחגי החודש השביעי. על הרקע הזה של חג הסוכות מהתורה, אנו יכולים להיכנס לסוגיה במסכת סוכה שעוסקת בגובה הסוכה:

ושאינה גבוהה עשרה טפחים. מנלן? אתמר, רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו. בכולה סדר מועד, כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעיילי רבי יונתן. ארון תשעה וכפורת טפח - הרי כאן עשרה, וכתביב (שמות כה) "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת" ותניא, רבי יוסי אומר: מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר (תהלים קט"ו) "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (בבלי סוכה, דף ד:).

הגמ' מצטטת מהמשנה הראשונה במסכת את הדין שאומר שסוכה שאינה גבוהה ' טפחים פסולה, ושואלת מהו המקור לדין זה. תשובת הגמ' לקוחה מהכפורת, שגובהה, כפי שתוכיח הגמ' בהמשך, הוא ' טפחים - מעל הארון שגובהו תשעה טפחים, ההתוועדות של משה והקב"ה התרחשה מעל הכפורת, ומכאן שמקום המפגש עם הקב"ה ומשה הוא המקום בו אנו בונים את הסוכה. הגמ' מוסיפה ואומרת מימרא בשם ר' יוסי שטוען שמעולם לא קרה מצב שבו ירדה השכינה לרשות בני האדם, ולא קרה מצב בו עלה בן אדם לרשות השמים, ואפילו משה ואליהו, וזאת מהפס' "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם".

הפסוק המובא בגמרא הוא חלק מפרק קט"ו בתהלים המתאר את ההבדל בין תפיסת שלטון האל של הגוים, לבין תפיסת עם ישראל: הגויים לא רואים את אלקינו, ולכן הם חושבים שהוא לא קיים, ואילו אלהיהם שלהם נמצא מולם, ולכאורה שולט על הארץ. אנחנו יודעים שזו תפיסה שקרית. האלוה שלהם אמנם נראה בעין, אך אינו מסוגל לעשות דבר. אלוקינו שלנו לעומת זאת, הוא "עושה שמים וארץ". על פי הגמרא, יש כאן הפרדת רשויות פיזית, שממשילה את הפער הבלתי ניתן לגישור בין אדם לאלוקים, מלבד אירוע אחד: המפגש בסוכה, כמו המפגש של משה והקב"ה באהל מועד.

הגמרא מקשה על הסברו של ר' יוסי ממקומות במקרא מהם נראה שהמחיצה נשברה:

ולא ירדה שכינה למטה? והכתיב וירד ה' על הר סיני! למעלה מעשרה טפחים. - והכתיב ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים! - למעלה מעשרה טפחים. ולא עלו משה ואליהו למרום? והכתיב ומשה עלה אל האלהים! - למטה מעשרה. - והכתיב ויעל אליהו בסערה השמים! - למטה מעשרה. - והכתיב מאחז פני כסא פרשו עליו עננו, ואמר ר' תנחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו! - למטה מעשרה. - מכל מקום מאחז פני כיסא כתיב! - אישתרכובי אישתרכב ליה כסא עד עשרה, ונקט ביה.

בכל הדוגמאות המוזכרות כאן, לכאורה מתואר מצב של שבירת הגבול שבין ה' לאדם: מעמד הר סיני (שמות י"ט), מלחמת גוג ומגוג² (זכריה י"ד) ועליית אליהו (מלכים ב', ב), אך הגמרא דוחה את כל הסברות הללו, בטענה שמדובר בלמטה מי' טפחים, זאת אומרת שהרשויות לא נפרצות. גם בדרשה

2. מעניין לציין, שבפרק מתואר שמי שלא יחגוג את חג הסוכות יבוא לדין באותו יום עתידי, ומי שישאר מאותו יום יבוא לחגוג את חג הסוכות בירושלים. על פי ההסבר הזה נוכל להבין שהפגישה עם הקב"ה לא מתרחשת במלחמה, אלא בגאולה שאחריה.

שמוכאת על מעמד הר סיני, שבה משה אוהז בכסאו של הקב"ה, מדובר בדיוק בנקודת הי' טפחים, ולא גולש לאף אחת מן הרשויות.

בהמשך, הגמ' מנסה להביא הוכחות שגובה הארון והכפורת הוא י' טפחים (ארון תשעה וכפורת טפח), כשההתמקדות היא בכפורת, מאחר וגובה הארון ידוע מהתורה (אמה וחצי).

לפי דעה אחת, אנו יודעים שגובה הכפורת הוא טפח מהשוואתו לפחות שבכלים - מסגרת השולחן. לפי דעתו של רב הונא, אנו לומדים "פני"- "פני" בגזרה שווה מהכפורת, לפני אדם ולכרובים, ומכיוון שאנו יודעים שהם לא קטנים מטפח, כך גם הכפורת.

מה פשרה של מח' זו? אציע כאן פירוש שמנסה להסביר זאת: לפי ההסבר הראשון, לכפורת אין משמעות מיוחדת ביחס לשאר כלי המשכן. לפי ההסבר השני, הכפורת נלמדת מהכרובים, היא במעמד שווה להם - כשם שמקום הכרובים הוא מקום ההתועדות כביכול של משה והשכינה, כך הוא מקום הכפורת, ובנמשל - זהו מקום אליו מגיעים הי' טפחים.

הגמ' דוחה את שני ההסברים הללו, מכיוון שהיא מניחה שחלל הסוכה הוא י' טפחים והסכך הוא מעליו, בניגוד לפירושים הקודמים שטענו שהסכך כלה בעשרה טפחים ("ממאי דחללה י' בר מסככה, אימא בהדי סככה?").

לבסוף, הגמרא לומדת את מיקום הסוכה מבית המקדש, או בניסוח הגמרא - בית עולמים:

במקדש הכרובים עמדו בשליש גובה הבית, וכמו במקדש כן במשכן - שלישי גובה המשכן הוא עשרים טפחים, משמע שהכרובים היו "סוככים בכנפיהם" (לשון דומה לסכך שמהווה את עיקר הסוכה) מגובה עשרים טפחים עד לגובה הארון - י' טפחים, ובמקום בו סוככים הכרובים הוא מיקום הסוכה.

השוואת הגמרא בין הסוכה לבית המקדש היא השוואה שנמצאת לכל אורך המסכת. את מבנה המקדש ומהותו ניתן להשוות לסוכה: המקדש הראשון, מקדש שלמה, נחנך בחג הסוכות, ולפי דברי שלמה הוא מהווה את סיומ התהליך של יציאת מצרים:

וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוֹד אָבִי וּבְיָדוֹ מָלָא לְאָמֵר: מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא בְּחַרְתִּי בְּעִיר מִפֶּלֶל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בֵּית לְהִיּוֹת שְׁמִי שֶׁם וְאֶבְחַר בְּדוֹד לְהִיּוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי עִם לִבִּי דְוֹד אָבִי לְבָנוֹת בֵּית לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר ה' אֵל דְּוֹד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הִזְהִי עִם לְבָבְךָ לְבָנוֹת בֵּית לְשֵׁמִי הִטִּיבְתָּ כִּי הִזְהִי עִם לְבָבְךָ: רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם בְּנֵה מִחֻלְצִיף הוּא בְּנֵה הַבַּיִת לְשֵׁמִי: וַיִּקָּם ה' אֶת דְּבָרֵי אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקָם תַּחַת דְּוֹד אָבִי וְאָשַׁב עַל כְּפֹאֵל יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' וְאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וְאֲשֶׁם שֵׁם מְקוֹם לְאֵרוֹן אֲשֶׁר שָׁם בְּרִית ה' אֲשֶׁר כָּרַת עִם אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (מלכים א, ח', טו-כא).

בדומה לתהליך שראינו בתורה של שלושת הרגלים, גם כאן אנו פוגשים בתהליך שהחל בפסח - יציאת מצרים, המשך עם נתינת התורה, ומסתיים כאן, בחג הסוכות, עם כינון בית המקדש. פסוק כא' מתאר את התהליך בתמצית, כששלמה שם בחג הסוכות מקום לארון אליו הוכנסו לוחות הברית בסיני בחג מתן תורה, לאחר יציאת מצרים בחג הפסח.

הסוכה, אם כן, מהווה מעין "מקדש מעט", מקום בו מודל המקדש נמצא מחוצה לו. במקדש ישנה השראת שכינה, ובו נעשית כביכול ההתוועדות שבין ישראל לקב"ה. המקדש הוא מקום על ארצי, אך מתחת לשמיים³; איסורים מסוימים שנאסרו מחוץ לבית המקדש ("בגבולין") הותרו בו, כמו איסור

3. כך למשל בסיפור במסכת ע"ז על רבן גמליאל שעמד על גבי מעלה בהר הבית ושיבח את יופיה של אשה נכריה. דווקא ממקום המקדש מסוגל רבן גמליאל לראות את המציאות בצורה הטהורה שלה, שלא כמו בארץ, וכן במקומות נוספים, ואכמ"ל.

שבות בשבת וכיוצ"ב; חז"ל מספרים לנו על מציאות שונה בעולם מאז שבת המקדש נחרב⁴. גם בסוכה - כפי שראינו - ישנה מציאות בין השמיים לארץ, ואמנם חגיגות החג נעשות במקדש, כאשר שיא החגיגות הוא שמחת בית השואבה שנעשית בעזרה, עליה נאמר כי מי שלא ראה אותה - לא ראה שמחה מימיו.

נחזור לגמרא: מיקום סכך הסוכה, שהוא עיקרה (לפי רש"י בתחילת המסכת "סוכה נקראת על שם הסכך") נמצא מעל הארון, במקום בו הכרובים סוככים בכנפיהם. לכרובים בתורה יש שני ייעודים: ייעודם הראשון הוא לשמור ולהגן על הארון, בדומה לכרובים שעמדו על פתחו של גן עדן. ייעודם השני הוא להוות מקום מפגש בין ישראל לקב"ה. ניתן לראות את ייעודם של הכרובים על פי צורתם:

וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פְּרָשִׁי כְּנָפֵים לְמַעַלָּה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְּרֵת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכַּפְּרֵת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים (שמות כ"ה, כ).

הכרובים פורשים כנפיים וסוככים על הארון ובכך הם מהווים את תפקיד ההגנה שלהם, והפניית פניהם איש אל אחיו מסמלת את הפגישה של הקב"ה ועם ישראל, ואכן אחר כך נאמר:

"וְנֹעַדְתִּי לָךְ שָׁם וְדַבַּרְתִּי אִתָּךְ מֵעַל הַכַּפְּרֵת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתָךְ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ה כב).

כתפקיד הכרובים במקדש ובמשכן, כן תפקיד הסכך: הסכך מגן על הסוכה מפני מפגעים חיצוניים, ומצד שני הוא מהווה את המקום המקשר בין תוך הסוכה ומחוצה לה. הסכך מהווה את עיקר הסוכה על פי הגמרא, ובו מתמקדת ההלכה⁵ – כך שהרבה יותר הלכות קשורות בו מאשר בדפנות הסוכה. מיקום הסכך, אם כן, נמצא מעל המקום בו רשותו של האדם מגיעה, אך לא עוברת את הכרובים עצמם; זהו המקום בו אנו יכולים, כביכול, להתוועד עם הקב"ה לאחר שחגגנו את יציאת מצרים ומתן תורה מחד, ולאחר חווית הדין וחווית ההיטהרות בראש השנה ויום הכיפורים מאידך.

ה. סוף דבר

סוגית הגמרא על גובה הסוכה היא סוגיה אגדתית והלכתית כאחד. הראשונים על הסוגיה כמעט ולא עסקו בצדדים האגדתיים שבה, אלא באלו ההלכתיים, אך בטוחני כי הדברים שנכתבו לא היו להם לחידוש, אלא בעיקר לנו. על סוגיות כאלו ודומיהם יש נטייה לדלג, מכיוון שהם לא משלבות בהם שקלא וטריא הלכתי, אך דווקא בסוגיות כאלו ישנה חשיבות מיוחדת להגיע לעומק הגמרא. בניית סוגיה זו, שבוודאי עוד לא מוצתה ויש מה להאריך בה (ואשמח לקבל הארות על הסוגיה), ניסיתי ללמוד מתוך הגמרא על מהות החג. דווקא העיון בסוגיה יכול לעזור לנו להבין את מה שכתוב בתורה על הנושא בצורה טובה יותר. מעבר לחווית העמקות בסוגיה, נעשים העניינים הנלמדים בהירים

4. מיום שנחרב ביהמ"ק אין לו לקב"ה אלא ארבע אמות שלהלכה...ניטל טעם מהפירות...ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה וכו'.

5. לסכך ישנם חומרים מסוימים מהם ניתן לעשותו, בשונה מהדפנות שאותם ניתן לבנות מכל חומר; הסכך צריך להיות במנותק מהקרקע, בשונה מהדפנות, וכו'.

יותר ויותר, ומסוגלים להפוך את חווית החג במקרה דנן לחוויה משמעותית יותר ומרוממת יותר ממה שחוינו עד כה.